

Comerç de safrà

Exportacions de safrà a mitjan segle XIX

VALENTÍ GUAL VILÀ. Professor d'Història de la Universitat de Barcelona

COMERÇ DE SAFRÀ

Paperines i brins de safrà d'un safraner de Rocafort de Queralt. MCCB

A la pàgina dreta: Permis d'entrada del safrà, lliure de càrregues, a Barcelona (1898-1899)

Balança i capsa metàl·lica litografiada d'un safraner rocafortí. MCCB.

De la flor del safrà en deien "la flor de l'amor", denominació que feia referència, més que a la seva bellesa, a la seva fragilitat o a la seva efimera vida: només dura un dia. Per obtenir un gram de safrà, són necessàries moltes flors, i cada flor només conté tres pistils. És un cultiu delicat, que requereix un tractament d'assecatge també molt precís i delicat. Vet aquí el seu elevat preu. La comercialització es feia en elegants capsas metàl·liques.

Un fons documental patrimonial ens informa de les activitats d'un safraner rocafortí a mitjan segle XIX. Es tracta de Francesc Ninot Duc, batejat el 9 de desembre de 1813 a la parroquial de Sant Salvador, fill de Ramon Ninot Mateu i Francesca Duc. El 16 d'octubre de 1843, als gairebé 30 anys d'edat, Francesc es va casar amb la també rocafortina Margarida Ballesté.

Durant la primera meitat dels anys quaranta, va formar companyia amb els rocafortins Miquel Ballesté i Salvador Cabestany; Josep Estartús, de Tortellà, i Julià Quiscut.

Mercadejaven a l'Aragó i a les Canàries tot el que podien, sobretot productes tèxtils i, en no poca mesura, safrà i *alazor*. L'*alazor* és un càrtam o safranó, un card les flors grogues del qual serveixen per obtenir-ne oli, tints i una mena de safrà, amb un ús culinari semblant a aquest.

El seguiment i buidat de la correspondència mantinguda entre els socis permet de relacionar una sèrie de preus de safrà i un bon grapat de notícies d'interès.

1837, gener, 9. Carta de Miquel Ballesté, a Barcelona, a Francesc Ninot i Salvador Cabestany, que eren a Santa Cruz de Tenerife, a casa d'Agustí Guimerà. Ballesté els remet 120 lliures 11 unces de safrà *tostat* de la Manxa al preu de 17 ptes. 2 rals la lliura catalana.

Els les farà a mans el patró del llaüt "San Pedro", de nom Jeroni Millet i natural del Masnou. El valor global de la tramesa (també hi va herba) és de 457 duros. Els demana els preus de blats i mongetes a Tenerife i els adverteix que cadascú pagarà els preus respectius.

1838, febrer, 8. Des de Rocafort, Salvador Cabestany al seu fill Salvadore, a Santa Cruz. Ha tingut moltes desgràcies anant pel món: en menys d'un any i mig li han pres més de 300 lliures. Va comprar mercaderia a Miquel Ballesté i li han pres tota i no l'ha pogut pagar. Necessita que el fill li faci arribar diners.

1838, febrer, 20. Des de Barcelona, Miquel Ballesté, a Francesc Ninot i Salvador Cabestany, fill, que són a Santa Cruz. Si els fa falta safrà, que en demanin.

1840, març, 3. 100 lliures de safrà a 19 ptes. / lliura.

1840, març, 9. Pau Jover, des de Barcelona, a Francesc Ninot i Salvador Cabestany, a Santa Cruz. Joan Fogoras va donar a Pau Jover 430 pesos per a comprar safrà. Ho envia amb una caixa: al cul hi van 6 lliures de safrà, damunt el safranó, i damunt el safranó amb la resta de safrà. El *polvo* va en un morral al mig del safrà. És tramès en el vaixell "Místico Español Brillante", del capità Gabriel Santjoan. En el vaixell hi va Josep Estartús. El safrà és de qualitat superior.

1842,

setembre, 12. Des

de Santa Cruz, Josep Estartús, a Francesc Ninot, a Sants (que no la va rebre fins al 27 de desembre de mans del patró Josep Font). Estartús es queixa que no es ven gaire safrà, tot i que sempre cau alguna cosa. Va anar a Palma de Gran Canària i en va vendre 2 lliures i 10 unces. També en ven a La Laguna. El seu fill Julià li escriu dient que les vendes són dolentes i ell respon que no s'espanti.

1842, octubre, 16. Josep Estartús a Francesc Ninot. Ha rebut una partida de safrà molt carregat d'oli, però en pot vendre alguna partida a La Laguna i també a casa seva. A casa d'Agustí (Guimerà?) l'unça de safrà va a 8 rals.

1842, novembre, 2. Des de Sants a Francesc Ninot, a Albesa. El 31 d'octubre va arribar a casa de Pau del Jover un de La Mutilla. Salvador va dir que era molt amic del Pau i portava 40 lliures de safrà novell. El preu és de 8 duros i 5 rals la lliura.

1842, novembre, 4. De Joan Quiscut, de Las Palmas, a Francesc Ninot. El safrà els altres el venen a 9 duros la lliura castellana i ell ho fa a 12 duros. Els clients comenten que el safranó tramès per Josep Estartús està molt ple d'oli i pot haver afectat el safrà. No sap com ha pogut passar, perquè el el tenia sec. No hi pot afegir safranó i va haver d'usar la pols per tapar alguna cosa. Pagès fa una competència molt dura i un cunyat seu fins i tot va a pagès (*por los campos*) i el ven més barat.

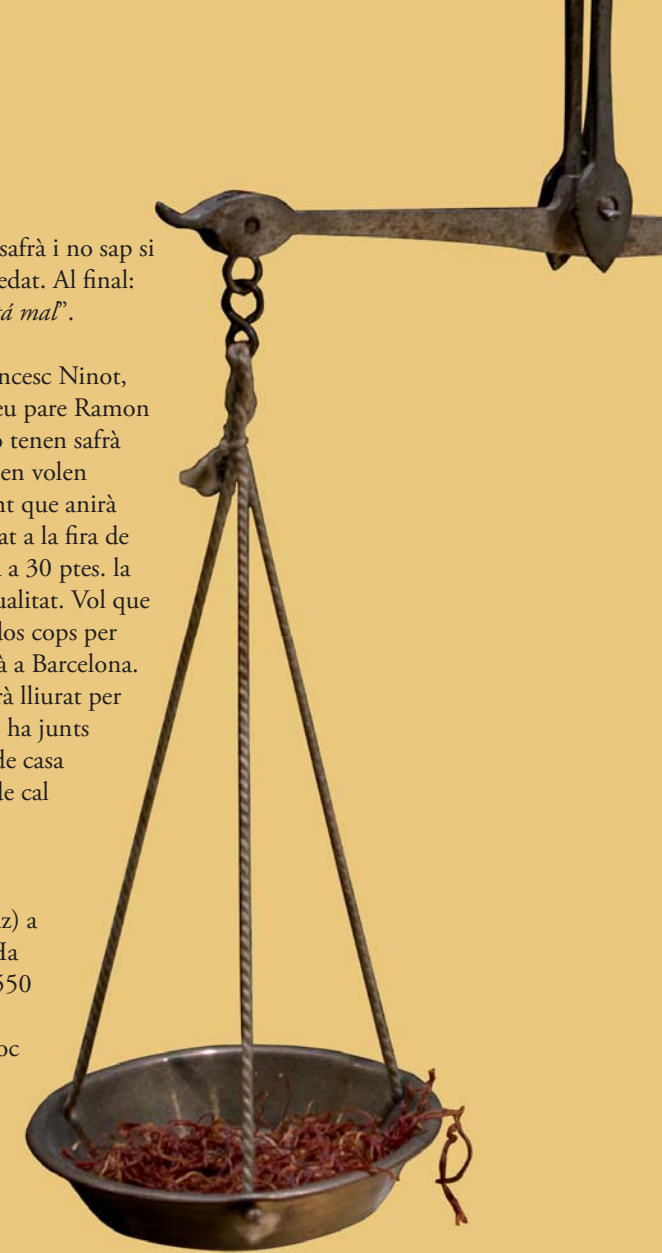
1842, novembre, 7. Carta de Joan Miró al seu cunyat Francesc (Ninot?). A Barcelona el safrà nou va a 7 duros i 16 rals la lliura i el vell a 7 duros la lliura. El Miquel de l'Eugènia, de les Piles, va escriure sobre la collita del riu (Riu) i va comentar que en passen sis a la Manxa (sis homes hi van). Va

fer cap un manxego amb safrà i no sap si els del Pau se l'hauran quedat. Al final: "pero Francisco, lo safrá está mal".

1842, novembre, 12. Francesc Ninot, de Mugueta, l'Aragó, al seu pare Ramon Ninot, a Sants. Encara no tenen safrà perquè els colliters no els en volen donar. Faran pregons dient que anirà a 31 ptes. la lliura. Ha anat a la fira de Soara i un *pasiego* el venia a 30 ptes. la lliura, però era de poca qualitat. Vol que el seu pare li faci arribar dos cops per setmana els preus del safrà a Barcelona. Figura una relació del safrà lliurat per particulars. A Mugueta hi ha junts els rocafortins: pare i fill de casa l'Agustí; Salvador Miró, de cal Marino, i ells.

1842, desembre, 21. De Josep Estartús (Santa Cruz) a Francesc Ninot (Sants). Ha pagat nòlits per valor de 550 duros a través de Tomàs Rocés, àlies Anxova. Té poc safrà per vendre.

1843, març, 1. Pere Miró, des de Saragossa, al seu germà. Emprarà el preu que li han dit del safrà i si no pot de la serra passarà al riu.

Ha fet portar el diner (la plata) més segura, encara que li ha costat més. Té el matxo malalt. Convindria vendre-se'l.

1843, maig, 7. Julià Quiscut a Francesc Ninot. Fa tres mesos que no té safrà, però, encara que han hagut de pagar les ganades als capitans que n'han portat, no els n'ha faltat. Que no deixi d'enviar safrà barat perquè ha

vingut un català a les Canàries que ven safrà i de tot.

1843, juliol, 4. Julià Quiscut (Canàries) a Francesc Ninot. Rebuda el 2 d'agost. Els patrons han dut molt safrà. L'han venut fins a 9 pesos la lliura castellana i fins a 10 i 11 menys un *tostón*. Pagès el ven a 11 pesos la lliura i a 6 rals l'unça. Ara que és barat, a València els patrons mallorquins el pagaren a 6 duros, el safrà del bo.

1845, març, 10. Carta de Julià Quiscut (de les Canàries) a Francesc Ninot (Sants). Ninot la va rebre un mes i un dia després. Ha tingut notícia que el capità Anxova havia arribat a Lanzarote i Fuerteventura i passava a Santa Cruz de Tenerife. La lliura catalana de safrà anava a 39 ptes. N'havia de rebre 20 lliures, o sigui, 780 ptes. O 156 duros. La castellana era valorada al mateix preu. El safranó, a només 6 rals la lliura. Quiscut venia el safrà a 10 pesos la lliura, com un tal Andreu Escofet. Si la venda era a la menuda, a 12 pesos. Però n'envia el venia a la menuda a mig duro (2,50 ptes.) l'unça. Quiscut diu que també el posarà a aquest preu i ningú no li comprarà a en Pagès. Quiscut demanava a Ninot safranó i pols.

1845, març, 25. Carta de Quiscut a Ninot. També fou rebuda per Ninot l'11 d'abril, junt amb la carta anterior. Quiscut les va donar a Panxo Martin, que sortia cap a Barcelona amb el vaixell de Jeroni Navarro. El safrà el venia a 12 pesos la lliura i hi posava la meitat de safranó. Però ja no ho pot seguir

fent això, perquè la gent deia que trobava millor el safrà de casa l'Andreu Escofet. Pensa de vendre'l a 8 duros la lliura, però demana l'autorització de Ninot. El 1845 es va extingir la companyia Ninot- Estartús- Quiscut.

1849, novembre, 13. Un mes després de la collita, 20 lliures catalanes de safrà pujaven 72 duros i 17 rals. Una mateixa quantitat de safranó, 6 duros, 2 rals i 12 maravedís. Safrà i safranó viatjaven a bord del paquebot *Ligero*, del capità Jeroni Millet, del Masnou.

1850, gener, 26. 20 lliures catalanes de safrà tenien un valor de 82 duros. Havien estat trameses amb el llaüt *San Nicolás*, del patró Joan Antoni Borràs, de Ciutat de Mallorca, amb destinació a les Canàries.

1850, juliol, 20. El vaixell *Místico San Francisco* del patró Francesc Oliver, del Masnou, duia 20 lliures catalanes de safrà valorades en 86 duros, mentre que 50 lliures de safranó pujaven 15 duros, 5 rals i 30 maravedís.

1850, febrer, 23. Raimunda Torregrossa, des de Granyena, a Francesc Ninot, a Sants. Fa memòria del safrà que va encarregar per a la cunyada, la Fogueta. Ja no n'hi queda.

1850, novembre, 11. La pollastra *Gran Espíritu San José*, sota les ordres del capità Joan Baptista Roberto, duia 25 lliures catalanes de safrà valorades en 100 duros.

A les darreries del segle XIX, quan la filoxera va devastar les vinyes, els rocafortins es blindaren darrere el comerç safraner, obrint mercats a tot arreu.

1860, març, 7. Antoni Miró Ninot, des de València, a Francesc Ninot, a Rocafort. Ha comprat 30 lliures de safrà a 212 rals. El *bulto* de safrà lliurat per l'ordinari ja el tenen. Ja n'hi pot enviar més de safrà, perquè tant el Riu com el Manxa el paguen a molt bon preu.

1863, març, 29. Ramon Ballesté (La Laguna) a Francesc Ninot Duc, a Rocafort. Demana que li

faci arribar cebes de safrà (a més de llavor de pèsols, guixes, erb, llobins negres i plançó d'avellaner i de servera).

El buidat del fons patrimonial d'una família rocafortina informa de l'allargada ombra que projectava el comerç amb el safrà. Restem sabedors de la provisió que feien del producte a la Manxa, de com era tramès a les Canàries, del nom i tipus de vaixell i també del nom i població d'origen dels patrons, de la resta de mercaderies embarcades... A la vegada, coneixem el sistema comercial emprat (la companyia), quins eren els socis i on residien. Les vicissituds i els atzars del comerç marítim es combinen amb pràctiques destinades a aconseguir el màxim guany tot i vorejant el marc legal. Tot plegat, amb aquest article aportem claror amb dades totalment inèdites sobre el món del comerç safraner en una època en què, decididament, els de Rocafort tenien "les dents rovellades". ■

○ Principal centre de producció i comercialització des d'època medieval
 → Centre de proveïment des d'època moderna
 → Comerç exterior des d'època medieval

COMERÇ DE SAFRÀ

Antigues paperines de safrà d'Espècies Corbella, gairebé idèntiques a les actuals. L'hereu dels Corbella manté la tradició del safrà a Rocafort de Queralt.

Capsa de tres compartiments per a transportar el safrà. També n'hi havia que anaven dins unes senalles per portar-les penjades a l'esquena o al carro. MCCB

El safrà d'aquestes terres es comercialitzava arreu del món des del segle XIV. Aquest mapa del MCCB recull els mercats internacionals més importants.